

SANTA MARIA
DE TAGAMANENT
I ELS SEUS RECTORS

ANTONI PLADEVALL I FONT

Un capítol molt important de la història del Montseny és el de la seva vida religiosa, aquesta, endemés del petit monestir de Sant Marçal del Montseny o de l'antiga comunitat d'eremites de Santa Fe, es feia i fa present en el paisatge a través de les seves parròquies, ermites i santuaris i, sobretot, en l'aspecte humà, amb els seus rectors i beneficiats i altres responsables del culte i atenció als fidels.

No crec sobrer ressaltar això avui dia, en una època de manifesta descris-tianització o abandonament per molts de les seves creences o almenys de les pràctiques religioses tradicionals. És aquest un tema sobre el que s'insisteix i s'escriu sovint, quan es volen tractar, discutir o reivindicar les arrels cristianes d'Europa i en particular de les *Arrels cristianes de Catalunya*, frase que dóna títol a l'estudi publicat el 1985 pels bisbes de Catalunya i que es repeteix sovint quan es vol fer servir de pauta per jutjar la religiositat actual

Sense cap altra finalitat que la purament informativa o històrica, *Mono-grafies del Montseny*, i en particular el qui això escriu, s'ha fet ressò moltes vegades d'aspectes de la vida religiosa del Montseny, tant des del punt de vista institucional com sobre temes més concrets o del passat de parròquies, ermites i santuaris o dels costums d'alguna parròquia concreta. Tot això revela que el Montseny es mostra cristianitzat tant en els seus cims, com en els racons més pregonos de les seves valls. Destaquem en aquest punt alguns treballs que considerem de clara utilitat: *El Montseny a l'època medieval. L'organització religiosa* (Monografies, 8 de l'any 1993) sobre l'aspecte institucional i com a testimoni del culte o notícia dels rectors i beneficiats se'n dona una visió en els treballs, *Rodalia i consuetud de la parròquia de Sant Martí de Viladrau* (Monografies 1, 1986), *El benefici de Santa Maria de Puigdot de l'església de Sant Martí de Viladrau* (Monografies 17, 2002) o en el més singular i pintoresc, on es reflexa la vida i preocupacions del rector d'una de les parròquies més petites i ara pràcticament deshabitada del Montseny, *Notas para'l resident Prevera de la Mora* (Monografies, 23, 2008).

El que avui presentem aquí no és un llarg estudi sobre els rectors de Tagamanent sinó simplement una pinzellada o l'extracte d'un únic document, que inclou dues peces o documents de diferent època, un del 17 de març de 1307, la creació del benefici de sant Miquel i l'altre sense data concreta però un xic més tardà, la llista de béns que dotaven el benefici, copiats en un únic

pergamí per un antic rector de Tagamanent, Mn. Andreu Pujalt, el 5 de setembre de 1502.

Es tracta d'un pergamí de 58 x 37 cms. de 46 ratlles de text i sis amb la rúbrica i signatura del notari i rector el qual diu que ho ha copiat del final d'un missal antic de l'altar de Sant Miquel, de l'església de Tagamanent, amb l'autorització de la Cúria del bisbat de Vic, de data d'1 de març de 1502.

Vaig fer la transcripció i còpia del document l'estiu del 1965 al Casal de Villavechia de Sant Hilari Sacalm a petició del propietari del document, Ramon de Dalmases, marquès de Mura, eminent bibliògraf.

L'antiga parròquia de Tagamanent

El terme de Tagamanent compta amb un bon nombre de treballs que permeten estudiar el seu passat i el seu present, destaca entre aquestes la monografia sobre la seva vida a l'època medieval obra de Jaume Oliver, **Tagamanent a l'Edat Mitjana**. *Senyors, pagesos i paisatge al Montseny (segles X-XV)* Ajuntament de Tagamanent 2002, precedida d'una altra anterior molt interessant, per conèixer, tots els racons, topònims, masies etc. del terme d'Enric Garcia-Pey, **Tagamanent**. *Recull de noms de cases i de lloc*, Ajuntament de Tagamanent 1998. Això sense comptar amb moltes notícies interessants aparegudes en obres més genèriques com *Els castells catalans*, 1966-1977, enciclopèdies o geogràfiques etc.

Aquestes notícies i altres conservades als arxius diocesans de Vic ajuden a completar moltes de les notícies conegudes i aplegades ja, en particular en l'aspecte de la seva història religiosa la única que aquí volem lleument evocar

Per ambientar el document o documents dels que aquí volem donar notícia extractaré la síntesi o ambientació que vaig publicar sobre la parròquia

de Tagamanent a, **Casserres o la presència de Cluny a Catalunya**. Fundació Caixa de Manlleu, 2004, pàgs. 138-141.

«Santa Maria de Tagamanent es troba estratègicament situada sobre el característic turó o penyal que forma el darrer estrep del Montseny, a l'extrem de ponent del Pla de la Calma. Tagamanent fou sempre considerat el límit més meridional del comtat i del bisbat de Vic o d'Osona, ara es troba dins de la comarca del Vallès Oriental, però sempre ha pertangut a la diòcesi de Vic.

El castell de Tagamanent i l'església compartien el planell superior del seu altiu penyal i eren el centre d'un dilatat terme que anava de prop del Collformic i de la Castanya fins a la vessant llevantina de la vall del Congost, on termenejava amb Montmany i la baronia de Centelles. Tot aquest terme, que també s'abocava i aboca al Vallès per la seva part meridional o de Vallfornés, pertanyia. així com el gran terme veí del Brull i de Seva, al domini de la casa vescomtal d'Osona, convertida en la família vescomtal de Cardona i formava part de la seva dotació vescomtal.

L'església de Tagamanent, documentada des del 993, fou sempre recordada i protegida pels membres de la família vescomtal Osona o Cardona.

En les tres més antigues llistes de parròquies de la diòcesi de Vic, dels segles XI i XII, ja hi figuren les parròquies de *Tagamanent* o *Tagamanento* i la de la *Mora*, les dues tradicionalment del mateix antic terme i municipi, la primera pagant a la seu de Vic la tributació màxima de VIII diners i la segona la més reduïda de IV.

El 15 d'octubre de 1098 el bisbe de Barcelona Folc, que era a la vegada vescomte de Cardona, per esmenar el desordre i irregularitat de l'església de Santa Maria de Tagamanent, que havia estat cedida o proveïda per sistema de compra o simonia, la va cedir al monestir de Santa Fe de Conques, del Llenquadoc i al seu abat Begó, perquè hi fundés un monestir filial de la seva abadia, cosa que mai es va dur a terme.

Pel seu estil o pel que en resta sembla que per aquest temps es va edificar o reedificar l'església de Sant Martí, del peu del turó de Tagamanent, al Collet de Sant Martí, per ser la parròquia substitutiva del planejat monestir. Com que aquell no es va erigir, la parroquialitat no es va moure de Santa Maria i per això el bisbe de Vic, el 1347, manà exhumar les restes del cementiri que hi havia entorn de Sant Martí, que el visitador considera o creu que era l'antiga parròquia, i les fa portar al cementiri de Santa Maria.

Santa Maria continuà com a parròquia, puix que, fracassat l'intent de fer-ho, els vescomtes de Cardona, successors de Folc, la cediren al seu monestir de Sant Pere de Casserres.

Es desconeix la data o moment de la donació i tal vegada per haver sorgit algun problema, el 17 de juliol de 1148 el bisbe de Vic Pere de Redorta, va cedir documentalment l'església de Santa Maria de Tagamanent al prior Cons-

tantí de Sant Pere de Casserres, amb tot el que li pertanyia, tal com havia estat ja cedida de paraula i amb promeses a Casserres i tal com ho havien fet i confirmat per escrit, però mai se n'havia fet cap donació formal. Per remeiar això ara el bisbe s'encomana al monestir de Cluny i a la seva confraternitat, a la que pertanyia d'antic Casserres i concedeix al prior de Casserres que pugui designar el capellà o rector de Tagamanent i ordenar el que vulgui en aquesta església de manera pacífic a i canònica.

Tagamanent depenia per tant del monestir de Sant Pere de Casserres i fins avançat el segle XV hem vist varis documents en els que el prior de Casserres, que tenia altres béns en el terme de Tagamanent, nomenava nous capellans o rectors per aquesta parròquia, que rebien del bisbe de Vic la potestat de la cura d'ànimes i per això el bisbe feia visites pastorals a Tagamanent.

Tagamanent, com ho confirmen els documents antics, era una parròquia important, que algunes vegades varen regentar rectors que eren a la vegada canonges de Vic.

La fundació del benefici de Sant Miquel

Considerem necessària aquesta introducció per entendre l'existència al cim de Tagamanent d'una església tan notable, de base romànica, però ampliada diverses vegades al llarg dels segles i amb una gran rectoria annexa, que tenia també un annex dedicat a casa de la vila o ajuntament del terme, que els grans recorden encara en peu i ho demostren les grans ruïnes, en part consolidades que en queden i les velles fotografies.

Aquest esplendor havia decaïgut plenament a principis del segle vint, quan arranjada la carretera de Barcelona a Puigcerdà la vida es va desplaçar a la Vall del Congost i es va refer i ampliar l'antiga capella, existent almenys des

del segle XIII, de Santa Eugènia del Congost, ara el centre de la parròquia de Tagamanent.

Una antiga guia de la diòcesi de Vic, del 1898, que té per autor Mn. Joan Guiu, descriu així el pla que corona el penyal o turó de Tagamanent «en cuya cumbre hay un llano que tiene 315 pasos de circunferencia con una sóla subida, donde se ven vestigios de antiguas fortificaciones, en cuyo llano están la Iglesia parroquial y la casa rectoral, y desde cuyo punto se disfruta de un dilatado y hermoso panorama sobre todo el Vallés, llano de Vich, Llussanés, etc. etc.»

Sobre la bona vista que des d'aquí «gaudien» els rectors, des d'aquella privilegiada miranda, situada a 1055 m. d'altitud, he sentit contar al meu poble l'anècdota que diu que Mn. Magí Reig, fill de Taradell i rector de Tagamanent pel 1920, amb motiu d'una visita pastoral que hi féu el bisbe de Vic, li va fer donar una volta al cim de Tagamanent, explicant-li fil per randa el panorama i llocs que es veien des d'aquella magnífica talaia.

Acabada la volta, el rector en va iniciar una segona, repetint al bisbe l'explicació que ja li havia donat. Es conta que ben aviat el bisbe li digué: «Mossèn Magí, això ja ho havíem vist» cosa a la que ell respongué: «Sr. Bisbe, jo fa deu anys que veig el mateix panorama». Es diu també que el bisbe el va enviar al cap de poc a una altra parròquia.

Des de principis del segle XX la parroquialitat i la residència del rector es varen traslladar a l'antiga capella de Santa Eugènia del Congost, existent des del segle XIII, que fou renovada per aquest motiu, mentre que l'antiga parroquial de Santa Maria resta com a santuari marià, categoria que ja es documenta des dels segle XVII i que perdurà fins a la destrucció del 1936.

El primer dels documents que aquí s'extracten és el de la fundació del benefici de Sant Miquel, al nou altar que el rector de Tagamanent havia erigit a l'església de Santa Maria de Tagamanent, diu així en substància, traduït del llatí.

Bonanat Olmet, rector de Santa María de Tagamanent, després de piadoses consideracions sobre els béns que Déu li ha donat i els que ell ha guanyat justament, crea i institueix a l'església de Santa Maria de Tagamanent un prevere perpetu que haurà d'intervenir contínuament en la dita església tan en el res de les hores diürnes com nocturnes i haurà de celebrar cada dia missa per la seva ànima (s'entén la del fundador), la dels seus pares i la de tots els fidels difunts a l'altar de Sant Miquel, novament edificat per ell en l'esmentada església. El nou beneficiat tindrà l'obligació de celebrar un dia a la setmana una missa a l'altar de Sant Joan i una altra a l'altar de Sant Jaume i de fer cremar dia i nit una làmpada o llàntia que ell ha fundat junt amb el benefici.

Per què el nou sacerdot beneficiat pugui complir amb aquestes obligacions tindrà cada any 60 sous, que sortiran dels 5 auris o monedes d'or amb les que

ha comprat a Ramon de Benages i al seu fill Berenguer un alou de la propietat de Benages (entre Santa Eugènia de Berga i Vic) i la meitat del mas Pujol, de la parròquia de Santa Eugènia de Berga, que li va vendre Pere Simó d'Eiximeni; aquests 60 sous els hi pagarà cada any, per Tots Sants, el seu hereu.

Considerant també que la mongia (càrrec que tenia un sacerdot, diaca o a vegades laics de tenir cura dels temples i de la seva endreça) de l'església de Tagamanent, per manca de rèdits ha decaigut tant que des de fa temps que no té monjo o obtentor, cosa que va en detriment del culte de l'església i del comú dels feligresos, per això amb el consentiment de Berenguer, bisbe de Vic i del prior Ramon de Sant Pere de Casserres, al que pertany el dret de presentació de sacerdots en dita església, afegeix el benefici i drets de la mongia al nou benefici de Sant Miquel, de manera que d'ara endavant el beneficiat serveixi també la mongia i pugui percebre els drets i emoluments que pertocaven al que tenia la mongia. En cas que el beneficiat no pogués complir tots aquests obligacions i satisfer les seves despeses, amb el consentiment i consell de Guillem de Tagamanent, fill i hereu del difunt Guillem de Tagamanent, podrà disposar del que surti dels masos i rèdits i tot el que va deixar el difunt Guillem de Tagamanent a l'església per misses i un aniversari que va fundar, així com altres coses que va cedir a l'església segons consta pel seu testament.

Si això succeeix el dia que es celebri l'aniversari el beneficiat haurà de donar 12 diners al rector de l'església i al seu capellà 6 diners perquè preguin per l'ànima de Guillem de Tagamanent i facin un absolta i benedicció en el seu túmul. També el nou beneficiat, pel que rebrà de la fundació de l'aniversari de Guillem de Tagamanent, ha de celebrar cada divendres una missa per la seva ànima i acabada aquesta ha d'espargir aigua beneïda sobre el túmul del difunt.

Bonanat d'Olmet es reserva triar, mentre visqui, el sacerdot que obtindrà el seu benefici, amb el consentiment de Guillem de Tagamanent, mort ell el triaran el seu hereu universal, junt amb el rector de Tagamanent, els quals hauran d'escollir sempre un prevere del seu llinatge i si no se'n trobés cap un prevere bo i idoni.

Disposa finalment que les caritats i lluminàries que es facin a l'altar de Sant Miquel siguin pel rector de Tagamanent i que en compensació d'això el rector ha de proporcionar al beneficiat candeles i escolà sempre que celebri en dit altar.

Es va fer el document el setze de les calendes d'abril (el 17 de març) de l'any 1307 i varen signar el document, autoritzat pel canonge de Vic Ponç de Llagostera, que actuava en lloc del notari públic de Vic, Hug de Cardona, el rector Bonanat d'Olmet, el bisbe de Vic, Berenguer de Guàrdia, del prior de Casserres, fra Ramon de Mirambell, de fra Ponç, prior claustral de Casserres, de fra Guillem del Vilar, monjo cambrer i de Guillem de Tagamanent.

Signen com a testimonis Guillem de Bell·lloc i Ramon d'Hostalric, cavallers, i Ponç de Vinyoles, Arnau de Llerç i Bernat d'Argila.

El segon document, copiat a continuació de l'anterior, no té data però seria bastant posterior a l'anterior. Té com a títol «**Aquest és el capbreu de Sant Miquel**», però llevat del títol, que és en llatí, la resta és en català i en ell s'esmenten els béns i masos amb el que pagaven el benefici.

Comença amb un censal, del que no diu el preu ni pensió, que Bernat d'Olmet comprà a en Sassala o sa Sala.

Segueixen els censos que pagaven diferents masos vinculats al benefici, alguns amb tots els drets, fins els de remença o de persones, altres només pagaven per terres, pastures, etc. Els pagaments són d'uns pocs diners, 16 dines al mas Montgrós, 4 sous al mas Boix, 8 sous al mas Canelles i quantitats més reduïdes com 13 diners i una malla al mas Saüc.

No copiarem tot els censos, aquests acostumen a ser de dos capons, de dues gallines, d'una perna de cansalada, d'una quartera o alguns quartans de forment, civada o espelta o ordi etc.

De molts masos no es diu el lloc on es troben bé que per altra documentació del veral creiem que es poden situar al Brull, els masos Montgrós, Estanyol, Rigual jussà, Boix i Ricart i a Aiguafreda els de Canelles i Saüc, el mas *Esgley de ça vall* que diu expressament que és d'Aiguafreda, l'Aguilar i el Puig.

Situa el document a Sant Pere de Vallcàrquera i a la parròquia de Sant Cristòfol de Monteugues els masos Dosrius, Munner, un altre Puig i Xicola, aquest diu amb terres del castell de Montmany i dins Tagamanent el mas Passarell i el mas Cavaller, aquest propi del benefici «amb homes e fembres e ab tota servitut de senyoria».

En fi, un capbreu clàssic, interessant com tots per l'enumeració del gènere amb que es fan els pagaments.

Tres vegades fa esment de l'obligació d'algun mas de treballs, com el mas Canelles que ha de prestar el treball d'un home a cavar les vinyes i donar menjar a dos homes de pa, vi, formatge i ous. El mas Passarell de Tagamanent dóna la setena part de pla i de vi i cada any la verema ha de donar a dos homes menjar de pa, vi i de formatge.

El capbreu acaba amb el mas Cavaller que, per guardar o donar testimoni del català de l'època, copiem literalment. «Item lo mas Cavaler de paròchia de Tagamanent, és alou propi del dit altar de sant Miquel de Tagamanent e del seu benifet ab homens e fembres e ab tota servitut de senyoria, e dóna la sesena part de pa e de vi de totes les honors e tenen sal (excepte) de alguns ortals los quals se tenen per dita senyoria e fa de sens per cadany a la festa de Nadal un parell de galines bones e rebedoses e sinch quarteres de bel ordi, la mitat de bela avena l'altre mitat del dit ordi e són les dites quarteres a mesura vey, són pagadores per cada any en la festa de Santa Maria de Agost e dóna a menjar al senyor cada any, com hi parteix, un parell de polls ab carnsalada e pa e vi».

Aquest és el contingut d'aquest document doble, que en presenta l'església de Santa Maria de Tagamanent en un moment d'esplendor amb sacerdot i beneficiats i amb la tomba del senyor Guillem de Tagamanent, de la que té també cura el seu fill Guillem, ambdós de la família dels castlans o guardians del castell. Una família ben coneguda, senyora de béns a diferents parròquies del rodal però que guardaren el cognom Tagamanent fins que segles més tard el refundran amb els Montbui i el Rocabertí, com s'estudia ja en l'obra abans citada de Jaume Oliver.